Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Kuntaliitto
Kommunförbundet

Helsinki 03.04.2017

YM4/401/2017
Suomen Kuntaliitto
351/00.02/2017

Kunnat
Kuntien ympäristö- ja rakennusvalvontaviranomaiset
ELY–keskukset

Haja-asutusalueen talousjätevesien käsittelyn muuttuneet säädökset

Haja-asutuksen jätevesien käsittelyn sääntely muuttuu eräin osin. Ympäristönsuojelulain (527/2014) muutos (19/2017) ja sen perusteella annettu uusi hajajätevesiasetus (157/2017) tulevat voimaan 3.4.2017. Sääntelyä on kohtuullistettu hallitusohjelman mukaisesti. Muutokset koskevat ennen vuotta 2004 voimassa olleisiin rakentamisajankohdan mukaisiin vaatimuksiin tai myönnettyyn rakennuslupaan perustuvia käyttökuntoisia jätevesijärjestelmiä, joiden sijainti määrää, milloin niiden on täytettävä jäteveden käsittelylle asetetut vaatimukset.

Sijainnin merkitys

Enintään 100 metrin etäisyydellä vesistöstä tai merestä olevalla alueella tai vedenhankintakäytössä olevalla tai siihen soveltuvalla pohjavesialueella on jätevesien käsittelyjärjestelmän täytettävä perustason puhdistusvaatimus 31.10.2019 mennessä. Etäisyys määritetään rakennuksen seinään ja huomioon otetaan rakennukset, joissa muodostuu talousjätevesiä. Jos kunnat ovat määritelleet nämä ranta-alueet ja pohjavesialueet lisäksi ympäristönsuojelumääräyksissään herkiksi alueiksi, tulee järjestelmän täyttää 31.10.2019 mennessä niin kutsuttu kunnan ankarampi puhdistusvaatimus.

Muilla alueilla sijaitsevien jätevesien käsittelyjärjestelmien on täytettävä perustason puhdistusvaatimus tai kunnan ympäristönsuojelumääräyksistä riippuen ankarampi puhdistusteho vasta muun remontin yhteydessä. Tällaisia remontteja ovat mm. vesikäymälän rakentaminen tai vesi- ja viemärilaitteistoja koskeva luvanvarainen korjaus- ja muutostyö, jossa järjestelmä uusitaan tai kokonaisuudessaan korjataan, sekä rakennuksen rakentamiseen verrattavissa oleva rakennuslupaa edellyttävä korjaus- ja muutostyö.

Sijainnin ja rakennus-, korjaus- ja muutostöiden määrittelyissä on kunnan rakennusvalvontaviranomaisilla ja ympäristönsuojeluviranomaisilla merkittävä rooli.

Ympäristönsuojelulain ja hajajätevesiasetuksen muutoksilla ei ole vaikutusta rakentamisen lupamenettelyihin tai niitä koskeviin kunnallisiin määräyksiin. Kunnat voivat edelleen määrätä rakennusjärjestyksessään kiinteistökohtaisen jätevesijärjestelmän luvanvaraisuudesta, vapauttamisesta luvanvaraisuudesta kunnan alueella tai osassa kunnan aluetta tai määrätä ilmoitusmenettelyn soveltamisesta kunnan alueella tai osassa kunnan aluetta. Vastaavasti kaavoilla

voidaan edelleen ohjata rakentamista vesiensuojelun kannalta sopiville paikolle ja antaa kaavamääräyksiä esimerkiksi rakennuspaikan koosta ja vesihuollon järjestämisestä.

Mahdollisuudet poikkeamiin

Ikään perustuva vapautus ei muutu. Jos kiinteistön talousjätevesistä ei aiheudu ympäristön pilaantumisen vaaraa ja jätevesijärjestelmä on käyttökuntoinen, jätevesien puhdistamisen vaatimuksesta vapautettuja ovat ne kiinteistönhaltijat, jotka asuvat kiinteistöllä vakituisesti ja ovat täyttäneet 68 vuotta ennen 9.3.2011. Vapautus ei koske uudisrakennuksia eikä vapaa-ajan asuntoja. Jos kiinteistön hallinnassa tapahtuu muutos eikä ikäperuste enää toteudu, vapautus raukeaa. Ja jos kiinteistön jätevesistä kuitenkin aiheutuu ympäristön pilaantumisen vaaraa, voi kunnan ympäristönsuojeluviranomainen puuttua asiaan.

Poikkeus hakemuksesta

Sellaisten kiinteistöjen osalta, joiden jätevesijärjestelmiltä edellytetään puhdistusvaatimusten täyttämistä määräaikaan 31.10.2019 mennessä, on omistajan tai haltijan mahdollista hakea kunnan määräämältä viranomaiselta poikkeamista jätevesien käsittelyvaatimuksista enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Poikkeaminen vaatimuksista voidaan myöntää, jos ympäristönsuojelulaissa määritellyt edellytykset täyttyvät. Edellytyksenä on, että jätevesistä ympäristöön aiheutuvaa kuormitusta voidaan pitää huomattavan vähäisenä tai että edellytetyt toimet ovat kiinteistön haltijalle kohtuuttomat. Muutoksena aiempaan poikkeamisen edellytysten osalta riittää, että vain toinen edellytys täyttyy.

Kuormituksen vähäisyyden arvioinnin kriteereitä ovat mm. käytössä oleva jätevesijärjestelmä ja jäteveden laatu (vesikäymälä/kuivakäymälä), kiinteistön käyttötapa (vakituinen/vapaa-ajan) ja asukkaiden määrä. Huomattavan vähäiseksi kuormitus voidaan katsoa esimerkiksi silloin, kun kiinteistöllä asuvien lukumäärä on 1-2 henkilöä. Kyseessä on tällöin vähemmän kuin keskimääräinen kolmen henkilön asukasmäärä. Kuormitus voi olla huomattavan vähäinen myös, jos kiinteistön käyttöaste muusta syystä jää keskimääräistä huomattavasti alhaisemmaksi.

Kohtuuttomuutta arvioitaessa otettavat kriteerit eivät muutu. Huomioon otetaan edelleen ns. sosiaaliset perusteet kuten asukkaan korkea ikä, pitkäaikainen työttömyys, sairaus tai muu näihin rinnastuva vastaava tekijä.

Poikkeaminen talousjätevesien käsittelyvaatimuksista voidaan myöntää määräajaksi myös niille kiinteistöille, jotka on tarkoitus liittää vesihuoltolaitoksen viemäriin tai muuhun viemäriverkostoon. Kunnan tulee kehittää vesihuoltoaan yhdyskuntakehitystä vastaavasti kuten esim. arvioida maankäytön suunnitelmiin perustuen alueet, joille jätevesien viemäröintiä on tarkoitus laajentaa. Vesihuoltolaitoksen viemäröintialueen laajennuksessa on otettava huomioon yhdyskuntarakenteen lisäksi ympäristön- ja terveydensuojelulliset näkökulmat sekä taloudellinen kannattavuus. Kuntalaisen kannalta on tärkeää, että vesihuoltoa koskevat suunnitelmat ovat mahdollisimman ajantasaisia ja realistisia, mutta samalla on otettava huomioon, että ne eivät ole oikeudellisesti sitovia. Suunnitelmien perusteella olisi voitava arvioida voidaanko kiinteistön jätevedet suunnitelmien mukaan lähitulevaisuudessa johtaa vesihuoltolaitoksen jätevesiviemäriin vai käsitelläänkö ne jatkossakin kiinteistökohtaisesti.

Hakemuksesta myönnetty oikeus poiketa vaatimuksista raukeaa, jos kiinteistön käyttö muuttuu siten, että kuormitus lisääntyy tai kiinteistön omistus tai hallinta vaihtuu.

Remontin yhteydessä edellytettävästä jätevesien käsittelyjärjestelmien perustason puhdistusvaatimuksen täyttämisestä ei voida poiketa.

Kunnan ympäristönsuojelumääräykset

Kunnilla on edelleen mahdollisuus antaa ympäristönsuojelumääräyksissään ympäristönsuojelulain nojalla perustason puhdistusvaatimusta ankarampia vaatimuksia, jos ne ovat välttämättömiä paikallisten ympäristöolosuhteiden vuoksi. Ympäristönsuojelumääräyksissä voidaan edelleen määritellä alueet, joilla jätevesijärjestelmien on täytettävä nk. ohjeelliset eli perustasoa ankarammat puhdistusvaatimukset, ja joilla jätevesien käsittelyltä edellytetään muita vesiensuojelun kannalta tarpeellisia erityistoimenpiteitä tai rakenteita tai esimerkiksi suojaetäisyyksiä pilaantumiselle herkkiin kohteisiin.

Nyt kun laissa on alueellinen jako tehostamistoimien aikataululle, on otettava huomioon säädöshierarkian vaikutus. Ympäristönsuojelumääräysten vaatimukset tulee täyttää vasta, kun lain vaatimukset tulevat sovellettaviksi. Eli kauempana kuin 100 metriä vesistöstä tai meren rannasta tai pohjavesialueiden ulkopuolella kunnan ympäristönsuojelumääräyksiä sovelletaan vasta silloin, kun ympäristönsuojelulain velvoite perustason puhdistusvaatimuksesta tulee sovellettavaksi (koskee ennen vuotta 2004 myönnettyyn lupaan tai määräyksiin perustuvia järjestelmiä). Kunnan ympäristönsuojelumääräyksistä voidaan edelleen myöntää poikkeus siinä määrätyin perustein, sen osalta sääntely ei muutu.

Jätevesisäiliöiden tyhjennysvelvoite ja jätehuoltomääräykset

Lietteiden poistaminen jätevesisäiliöistä on jätehuoltoa. Kunnan jätehuoltomääräyksissä voidaan edelleen määrätä vähimmäistyhjennysvälit jätevesisäiliöille. Tähän asti jätehuoltomääräyksissä yleisimmin edellytetty vähimmäistyhjennysväli 1 krt/vuosi on perustunut hajajätevesiasetuksen liitteenä olleen jätevesijärjestelmän käyttö- ja huolto-ohjeen sisällön tulkintaan. Uuteen hajajätevesiasetukseen ei sisälly tällaista sääntelyä. Kunnan jätehuoltoviranomaisella on nyt mahdollisuus määritellä jätehuoltomääräyksissä erilaisia tarpeen mukaisia minimityhjennysvälejä erityyppisille järjestelmille ja jätevesille. Jätehuoltomääräyksiin on perusteltua sisällyttää jatkossakin vähimmäistyhjennysvälit, jotka ovat tarpeen asianmukaisen jätehuollon toteuttamiseksi ja jätevesijärjestelmien käyttökelpoisuuden säilyttämiseksi. Erityisesti vesikäymäläjätevesiä sisältävien säiliöiden vähimmäistyhjennysvälejä määriteltäessä tulee jätelain mukaisesti huolehtia, että jätteestä ja jätehuollosta ei aiheudu vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle.

Puhdistusvaatimukset eivät muuttuneet

Ympäristönsuojelulain mukaan jätevesien käsittelyjärjestelmä on suunniteltava, rakennettava ja ylläpidettävä siten, että sillä voidaan kohtuudella normaalikäytössä olettaa saavutettavan riittävä puhdistustaso. Riittävä puhdistustaso määritellään orgaaniselle aineelle, fosforille ja typelle. Puhdistusteho lasketaan kuten aikaisemminkin, haja-asutuksen kuormitusluvun ja asukasmäärän mukaan määräytyvästä käsittelemättömän jäteveden kuormituksesta. Sääntelyllä pyritään ehkäisemään lähiympäristön ja lähivesien, kuten kaivoveden pilaantumista sekä muita hygieenisiä ja rehevöitymisen haittoja.

Ympäristönsuojelulaissa talousjätevesien käsittelylle määritelty puhdistustehon vähimmäisvaatimustaso on:

- orgaanisen aineen osalta 80 %
- kokonaisfosforin osalta 70 %
- kokonaistypen osalta 30 %

Lain perustason puhdistusvaatimuksen sijasta sovelletaan ankarampia puhdistusvaatimuksia, jos niistä muualla säädetään tai määrätään. Ankarampaa puhdistustasoa edellyttävien alueiden määrittely ja muut jätevesien käsittelyn erityisvaatimukset kunnan ympäristönsuojelumääräyksissä ovat tarpeen, jos se on välttämätöntä paikallisten ympäristöolosuhteiden vuoksi. Tällaiset ankarammat vaatimukset voivat olla tarpeen esimerkiksi pilaantumiselle herkille pohjavesialueille tai sellaisille ranta-alueille, joilla vesienhoitosuunnitelmissa hajajätevesien aiheuttama kuormitus on arvioitu merkittäväksi vesien hyvän tilan saavuttamisen kannalta. Erityisvaatimuksia voivat olla esimerkiksi jätevesien maahan imeyttämisen kieltäminen tai suojaetäisyyksien edellyttäminen pilaantumiselle herkkiin kohteisiin.

Hajajätevesiasetuksessa esitetty ohjeellinen puhdistustehon ankarampi puhdistustaso on:

- orgaanisen aineen osalta 90 %
- kokonaisfosforin osalta 85 %
- kokonaistypen osalta 40 %

Neuvonnasta apua toteuttamiseen

Ympäristöhallinto ja Suomen Kuntaliitto ohjeistavat ja kouluttavat viranomaisia muuttuneista säännöksistä ja niiden vaikutuksista kuntien viranomaistoimiin. Haja-asutuksen jätevesihuollon verkkosivut ja esitemateriaalit sekä haja-asutusalueen jätevesihuoltoon liittyvä ympäristöhallinnon opas uudistetaan. Ympäristöhallinto toteuttaa myös resurssiensa puitteissa kansalaisille suuntautuvaa tiedotusta ja neuvontaa. Myös kuntien viranomaiset voivat osallistua alueellaan toimivien neuvojien koulutukseen.

Kuntien on edelleen tarvetta varautua jätevesihuoltoa koskevaan tiedotukseen ja yleiseen neuvontaan, josta on jo kunnissa olemassa hyviä kokemuksia. Kunnan on myös tärkeää ohjata kuntalaisia hankkimaan tietoa myös neuvontapalveluja tarjoavilta ja käyttämään päteviä suunnittelijoita, jotka voivat räätälöidä kiinteistölle sopivan jätevesijärjestelmän. Kunnan rakennusvalvonta- ja ympäristönsuojeluviranomaiset eivät voi lupa- ja valvontaviranomaisina esteellisyyssyistä tehdä tällaista kiinteistökohtaista ohjausta.

Yleisessä neuvontatyössä kunnan tulee kiinnittää erityistä huomioita ympäristönsuojelumääräyksiin perustuvien vaatimusten sekä vesihuollon toiminta-alueiden määrittämistä koskevien asioiden tunnetuksi tekemiseen kuntalaisille. Tämä tukee myös osaltaan järjestöjen ja muiden tahojen kiinteistökohtaista neuvonta- ja suunnittelupalveluja.

Vesihuoltolain viittaukset hajajätevesisäädöksiin

Kiinteistön liittämisvelvoitetta vesihuoltolaitoksen viemäriverkostoon (10 §) ja tästä velvoitteesta vapauttamista (11 §) määrittelee vesihuoltolaissa osaltaan se, täyttääkö kiinteistön jätevesijärjestelmä ympäristönsuojelulain vaatimukset jätevesien käsittelylle.

Ranta- ja pohjavesialueiden ulkopuolella velvoitteiden voidaan katsoa täyttyvän, jos järjestelmä on käyttökuntoinen eikä jätevesistä aiheudu ympäristön pilaantumisen vaaraa. Järjestelmän ei tarvitse täyttää ympäristönsuojelulaissa säädettyä perustason puhdistusvaatimusta.

Remonttitilanteessa tulee arvioitavaksi syntyykö liittymisvelvollisuus jätevesiviemäriin vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella taajaman ulkopuolella.

Vaikutukset kunnan toimintaan

Pilaantumisen valvonta (ympäristönsuojeluviranomainen)

Jätevedet eivät edelleenkään saa aiheuttaa ympäristön pilaantumista. Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen valvoo toimialueellaan, ettei haja-asutuksen jätevesistä aiheudu ympäristön pilaantumista. Pilaantumisen valvonnan merkitys korostuu nyt kun tietyillä alueilla sijaitsevien jätevesijärjestelmien määräaikaan sidottu automaattinen korjausvelvoite poistuu. Ympäristönsuojelulain valvontaa tehdään riskiperusteisesti, mikä tarkoittaa, että käytettävien valvontaresurssien puitteissa ei ole tarpeen käydä läpi systemaattisesti viemäriverkoston ulkopuolisia kiinteistöjä vaan pilaantumisriskien perusteella valikoiden. Ympäristön pilaantumisen kannalta riskialueita voivat olla korjausten määräajan piiristä pudonneet taajaan rakennetut asutuskeskittymät, joissa vanhoja jätevesijärjestelmiä on lähekkäin talousvesikaivojen kanssa.

Jätevesijärjestelmän mitoitusperuste poistuu (rakennusvalvontaviranomainen)

Uuteen jätevesiasetukseen ei sisälly aiemmin rakennuksen kokoon perustunutta jätevesijärjestelmän mitoitusperustetta. Tämä mahdollistaa aiempaa yksilöidymmät jätevesiratkaisut, mutta samalla edellyttää entistä yksilöidympää suunnittelua ja voi lisätä sen vaativuutta. Näin ollen kunnan rakennusvalvontaviranomaisen on entistä tärkeämpää varmistaa jätevesijärjestelmän suunnitelman sisältövaatimusten täyttyminen ja suunnittelijan kelpoisuus.

Kunnan vesihuollon suunnittelu ja kehittäminen

Kuntien vesihuollon kehittämissuunnitelmissa tulee ottaa huomioon muutokset, joita on tehty haja-asutusalueiden jätevesijärjestelmien tehostamisen aikatauluihin ja velvoitteisiin. Ranta- ja pohjavesialueiden ulkopuolisilla alueilla käyttökuntoisten järjestelmien tehostamisvelvoite on sidottu lupaa edellyttävään toimenpiteeseen, mikä vaikuttaa vesihuollon kehittymisen aikatauluun. Määräaikaan sidotun tehostamisvelvoitteen poistuminen vähentää kiinnostusta liittyä vesihuoltolaitoksen viemäriin mikä voi hidastaa keskitetyn jätevesihuollon kehittymistä aiemmista oletuksista poiketen. Ranta- ja pohjavesialueillakin velvoitteet korjata järjestelmiä siirtyvät vuodella eteenpäin. Tämäkin voi edellyttää vesihuoltolaitoksen viemäröinnin ja vesijohtoverkostojen laajennusten uudelleen aikataulutusta ja ohjelmointia.

Lopuksi

Paljon keskustelua aiheuttaneet hajajätevesisäädökset on nyt käsitelty perusteellisesti uudelleen. Säädöksien kohtuullistamisen muutokset on toteutettu hyvässä yhteistyössä ja sitä tarvitaan myös toimeenpanossa ympäristön hyvän tilan ylläpitämiseksi. Muutosten toimeenpanon toteuttaminen edellyttää rakennusvalvontaviranomaisen, ympäristönsuojeluviranomaisen, terveydensuojeluviranomaisen, jätevesineuvojien ja vesienhoidon sekä vesihuollon suunnittelusta vastaavien tahojen yhteistyötä.

Kimmo Tiilikainen
Ympäristöministeri

Timo Reina
Varatoimitusjohtaja, Kuntaliitto

Saara Bäck
Ympäristöneuvos, ympäristöministeriö

Jarkko Huovinen
Johtaja, Kuntaliitto